

НЕОБХІДНІСТЬ СТРУКТУРНИХ ЗМІН В ОЛІЄЖИРОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Антонюк П.О.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

Антонюк О.П.

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

В підвищенні ефективності функціонування агропромислового комплексу значна роль відводиться удосконаленню структури сільськогосподарської сировини та продукції її переробки. В останні роки в Україні має місце активний розвиток ринку олійних культур та продуктів їх переробки. Це обумовлено тенденціями розвитку світового ринку, де відбувається зростання споживання рослинної олії як на потреби харчової промисловості, так і на технічні потреби, головним чином для виробництва біодизельного пального. Природно-кліматичні умови України є сприятливими для виробництва соняшнику, ріпаку, та сої. Проте історично для нашої країни основною сировиною для виробництва олії є насіння соняшнику. Високий рівень рентабельності та ліквідність є основними причинами того, що під цю культуру відводяться такі значні посівні площі. Як свідчать дані табл. 1 за період 2003-2007 рр. частка соняшнику у валовому зборі основних олійних культур знаходилась в межах 70-93,6 %. В середньому за п'ять років посівні площі під соняшником щорічно складали 3703 тис. га.

На Україні має місце неприпустима інтенсифікація вирощування соняшнику. Йдеться про те, що соняшник є найбільш складною агротехнічною культурою, повторні посіви якої на тій самій площі можуть здійснюватися лише через 7-8 років. В цьому плані існуючі посівні площі значно перевищують нормативи, встановлені УКРНДПТІ "Агроресурси" в розмірі 1800 тис. га, внаслідок чого відбувається активне руйнування земельних ресурсів. Слід відзначити, що враховуючи вищезазначені характеристики соняшнику як сільськогосподарської культури, в більшості країн світу обсяги його переробки значно перевищують масштаби власного виробництва. В Україні ж на сучасному етапі, навпаки, виробництво соняшнику переважає обсяги його переробки. Підтримання валового збору в останні роки на рівні 4301 тис. т щорічно має місце виключно за рахунок посівних площ, так як врожайність залишається низькою. Структурні зміни, які відбуваються у виробництві насіння олійних культур загалом мають позитивний характер. Валовий збір зростає за рахунок насіння ріпаку та сої. Так, в 2007/08 МР у порівнянні з 2003/04 МР приріст валового збору олійних склав 1410 тис. т в т.ч. насіння соняшнику – зменшення 81 тис. т, насіння ріпаку – приріст 1001 тис. т, насіння сої – приріст 490 тис. т. В результаті стрімкого зростання виробництва ріпаку та сої їх частка у валовому зборі досягла 30 %.

Таблиця 1 - Структура виробництва олійних культур в Україні (*)

Показник	Культура	2003/04 МР	2004/05 МР	2005/06 МР	2006/07 МР	2007/08 МР
1. Валовий збір	Олійні культур и	4543	3480	5607	6816	5953
2. Структура, %	Соняшник	93,6	87,6	83,9	78,1	70,0
	Ріпак	1,3	3,9	5,1	8,9	17,8
	Соя	5,1	8,5	11,0	13,0	12,2
3. Площа, з якої зібрано урожай	Олійні культур и	4058	3773	4331	5010	5154
4. Структура, %	Соняшник	93,9	90,8	85,2	78,1	71,3
	Ріпак	1,4	2,8	4,8	7,7	17,4
	Соя	4,7	6,4	10,0	14,2	11,3

(*) Складено за даними Держкомстату України

Як видно, поступово другою олійною культурою за масштабами виробництва стає ріпак. Впродовж, 2003-2007 рр. виробництво насіння ріпаку зросло з 57 тис. т до 1058 тис. т, або в 18,6 рази. Такі зміни у виробництві олійних відповідають державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, згідно якої валові збори у порівнянні з 2006 р. мають зрости (млн. т): по ріпаку з 0,6 до 6,0; по сої з 0,89 до 3,0; по соняшнику передбачається певне

скорочення виробництва з 5,32 до 4,5 [1]. В перспективі ріпак стане основною олійною культурою, що призведе до суттєвих змін в цьому сегменті олійного ринку.

Використання олійних культур в Україні має принципові відмінності. Завдяки існуванню експортного мита експорт насіння соняшнику не досяг значних розмірів. Так, в 2007/2008 МР було експортовано лише 75 тис. т насіння, або 2,2 % валового збору (3411 тис. т). По причині відсутності експортних обмежень насіння ріпаку та сої масово експортується, що протирічить державним інтересам – табл. 2.

Таблиця 2 - Виробництво, експорт ріпаку та сої в Україні

Культура	Показник	2003/04 МР	2004/05 МР	2005/06 МР	2006/07 МР	2007/08 МР
Ріпак	Валовий збір, тис. т	57,4	135,3	284,7	603,4	1058,1
	Експорт, тис. т	43,6	81,0	187,0	486,6	900,0
	Частка експорту, %	76,0	59,9	65,7	80,6	85,1
Соя	Валовий збір, тис. т	231,8	295,2	616,0	889,0	722,2
	Експорт, тис. т	60,6	35,4	226,0	417,3	500,0
	Частка експорту, %	26,1	12,0	36,7	46,9	69,3

Експорт ріпаку та сої зростає як в абсолютному вираженні, так і відносно валового збору. Особливо значні масштаби експортних операцій з насінням ріпаку. Основною причиною цього є зростаючий попит на світовому ринку, висока якість олієсировини та відсутність обмежень на експорт (квот, експортного мита). Державницький підхід в такому важливому питанні демонструють такі крупні виробники ріпаку як Росія та Казахстан. Якщо в 2007/2008 МР з України було вивезено 85,6 % виробленого ріпаку, то з Казахстану – 42 %, а з Росії лише 9 %. Структура використання насіння ріпаку та сої має бути кардинально змінена, особливо, з урахуванням зростання потужностей олієдобувного комплексу України в 2010 році до 8,5 млн. т на рік [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 3-57.
2. Результати технічного переоснащення масложирових производств Украины // Олійно-жировий комплекс. – 2008. – № 3(22). – С. 55-59.